

NAP project

Enhancing Montenegro's capacity to integrate climate change risks into planning
Unapređenje kapaciteta Crne Gore za integrisanje rizika od klimatskih promjena u planiranje

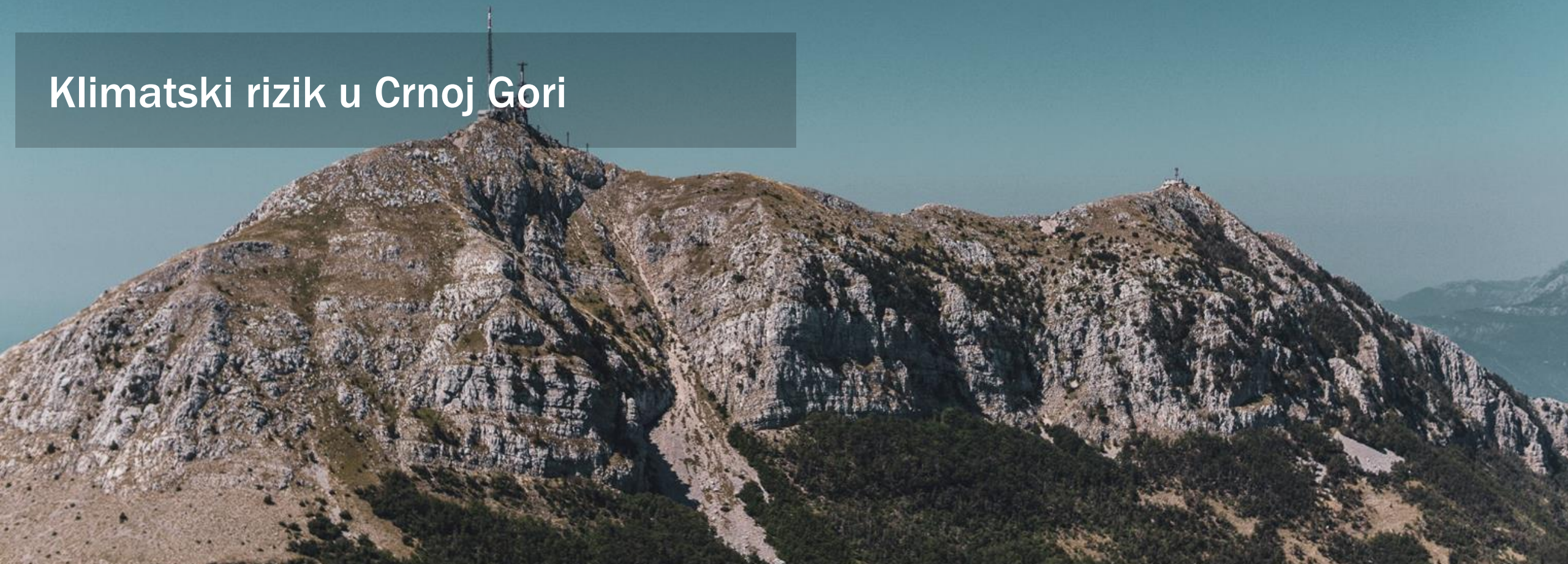
GREEN
CLIMATE
FUND

Izrada Nacionalnog plana adaptacije Crne Gore
Februar, NSOR radionica 2023

Klimatski rizik u Crnoj Gori

Klimatski rizik i ranjivost

Rizik =

Opasnost/Hazard

Vjerovatnoća

Intenzitet

X

X

Izlaganje/ Exposure

X

Ranjivost/Vulnerability

Osjetljivost

Kapaciteti za
prilagođavanje

Primjer klimatske opasnosti

Opasnost

Moguća pojava prirodnog događaja ili događaja koji su izazvali ljudi koji može da uzrokuje štetu ili gubitak života, sredstava za život, fizičke infrastrukture, usluga, zdravlja i dobrobiti.

Hidrometeorološke

- Poplave koje uzrokuju kiše
- Poplave koje uzrokuju rijeke
- Oluje
- Ledene / sniježne oluja / Hladnoća
- Grad
- Lavine
- Suše
- Vrućina

Požari Geofizičke

- Erozija
- Klizišta
- Topljenje

Ekološke i tehničke

- Epidemije i invazivne vrste
- Zagađenje vode

Primjer izloženosti

Izloženost

Prisustvo ljudi, sredstava za život, životinjskih vrsta ili ekosistema, ekoloških funkcija i resursa, infrastrukture ili ekonomske, društvene ili kulturne imovine na mjestima i u sredinama na koje opasnost može da ima negativan uticaj.

Izvor: Markovići: impresivna fotografija, snimljena dronom ,velikog klizišta u Crnoj Gori 2015. godine. Iz: Advancing Earth and Space Science (AGU) – Blogsphere. Dostupno na: <https://blogs.agu.org/landslideblog/2015/03/21/markovici-1/>

Primjer ranjivosti

Ranjivost

Uslovi određeni fizičkim, društvenim, ekonomskim i ekološkim faktorima ili procesima koji povećavaju podložnost uticajima različitih opasnosti – kao funkcija:

Osjetljivost

Podložnost stanovništva, imovine ili ekosistema posljedicama koje mogu nastati u slučaju izloženosti nekoj opasnosti.

Kapaciteti za prilagođavanje

Sposobnost sistema, institucija, ljudi i drugih organizama da se prilagode na potencijalnu štetu, da iskoriste mogućnosti ili da odgovore na posljedice.

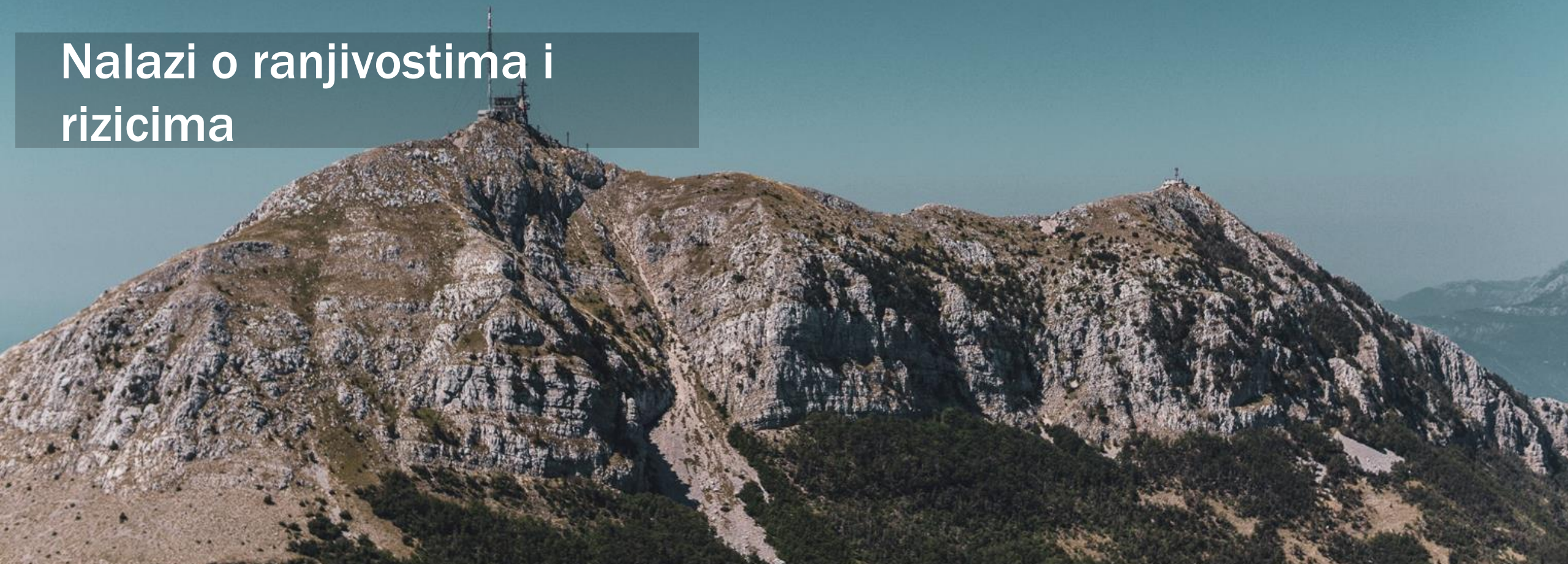
Primjer ranjivosti

Izvor: Šest ljudi je izgubilo život u poplavama u Crnoj Gori, Albaniji, Srbiji (2022.). Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2022/11/21/floods-cause-six-deaths-in-montenegro-albania-serbia/>

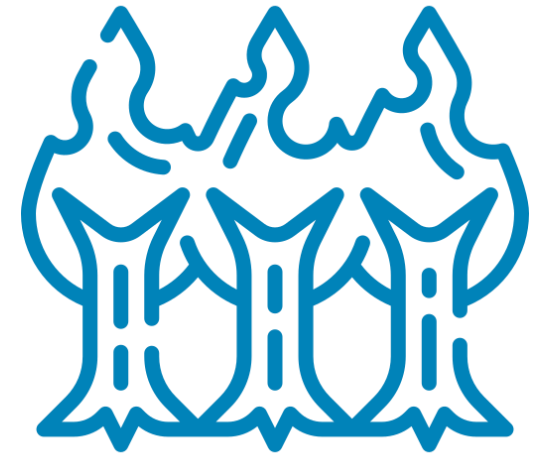
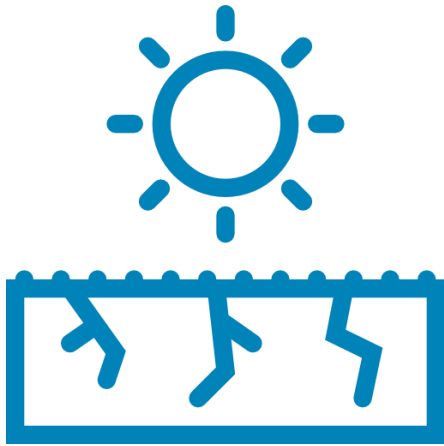
- Planovi za vanredne situacije nijesu testirani, što otežava adekvatan odgovor.
- Visok stepen rodne nejednakosti zbog čega su djelovi stanovništva izloženi većoj ranjivosti.
- Loše planiranje korišćenja zemljišta zbog čega lokalne poplave nanose štetu kritičnoj infrastrukturi i uslugama.

Nalazi o ranjivostima i
rizicima

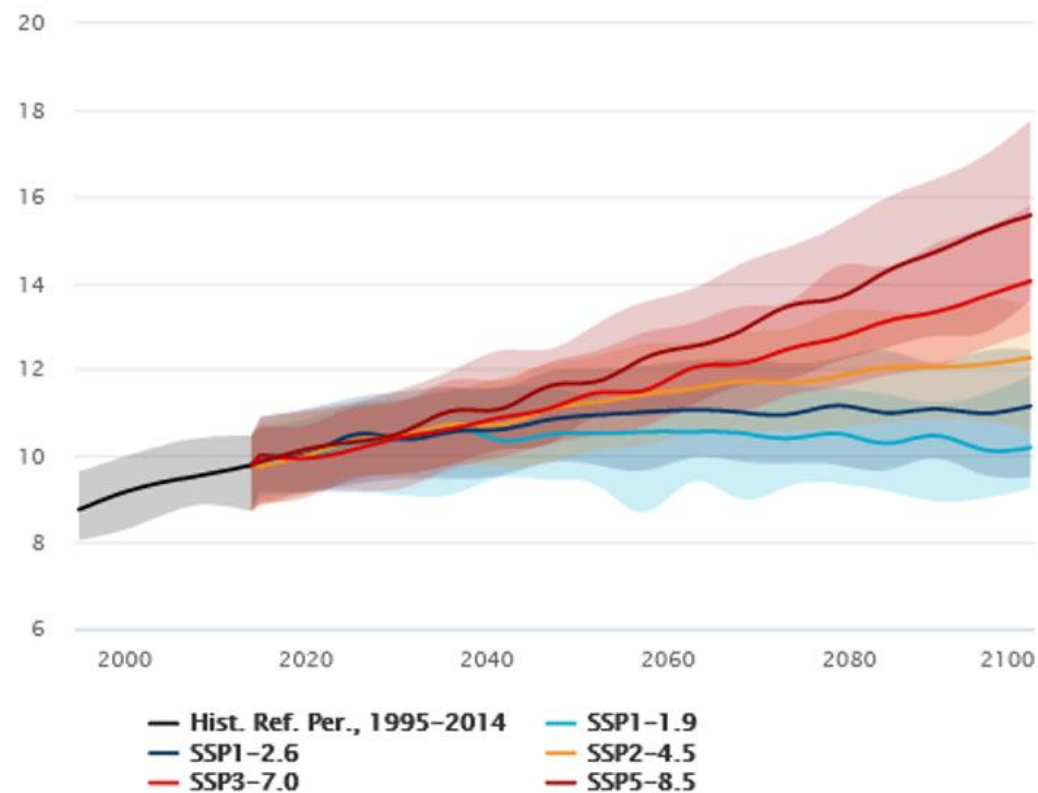

Klimatski hazardi i klimatske promjene u Crnoj Gori

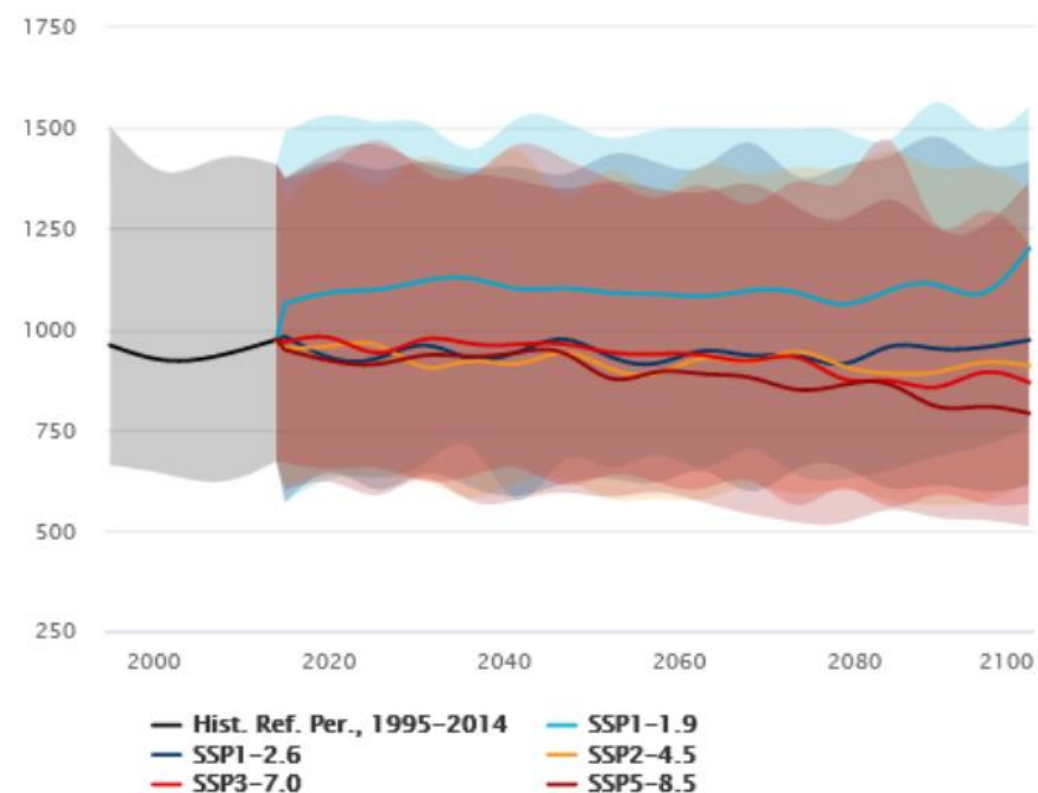

Klimatske promjene u Crnoj Gori

Projektovana srednja temperatura Crne Gore 2021-2100

Projektovane srednje količine padavina Crne Gore 2021-2100

Sažeti pregled nalaza o ranjivostima i rizicima

Poljoprivreda

Najvažniji nalazi:

- Povećanje temperature uzrokuje raniji početak perioda vegetacije, što utiče na populaciju pčela i prinose usjeva, posebno voća, i izaziva toplotni stres kod stoke.
- Manje količine padavina, slabi sistemi navodnjavanja, manje količine vode posebno tokom ljetnjih mjeseci. Doline Zete i Bjelopavlića su ranjive na suše.
- Promjene u uslovima u morskim i rječnim staništima koje utiču na ribarstvo, pored sedimentacije rijeka.
- Šteta na usjevima koju izazivaju događaji povezani sa vremenskim pojavama, kao što su grad, vjetar i poplave.
- Nedostatak svijesti i slabi kapaciteti za prilagođavanje poljoprivrednika da odgovore na klimatske promjene.

Sažeti pregled nalaza o ranjivostima i rizicima

Zdravstvo

Najvažniji nalazi:

- Veća smrtnost zbog viših temperatura i pojava bolesti kod ranjivih grupa stanovnika, češća vektorska oboljenja i bolesti koje se prenose hranom, kao i slabija ishrana.
- Uticaj vazduha lošeg kvaliteta na zdravlje, kao posljedica šumskih požara, većag zagađenja povezanog sa proizvodnjom energije i veće vlažnosti vazduha.
- Češće poplave na primorju i u unutrašnjosti i loš kvalitet vode, češći slučajevi utapljanja, obolijevanja i problemi sa mentalnim zdravljem.
- Nedovoljan broj zdravstvenih radnika i nedostatak kapaciteta za rizike povezane sa klimatskim promjenama.
- Geografske i regionalne razlike u pristupu uslugama zdravstvene zaštite. Grupe stanovnika koje žive u udaljenim područjima i koje su izložene socijalnoj deprivaciji.
- Dobri zdravstveni pregledi ranjivih grupa stanovnika i zakonski propisi koji propisuju zdravstvenu zaštitu za sve građane.

Sažeti pregled nalaza o ranjivostima i rizicima

Turizam

Najvažniji nalazi:

- Nedostatak podataka o klimatskim promjenama.
- Nedostatak diversifikacije proizvoda uprkos ogromnim mogućnostima, npr. velika zavisnost od primorskog turizma.
- Neravnomjerna sezonska i geografska distribucija turističkih posjeta.
- Nedostatak konkretnih smjernica za politiku prilagođavanja na klimatske promjene i aktivnog/ djelotvornog okvira održivosti.
- Sektor i njegova infrastruktura (posebno na primorju i u planinskom području) je veoma osjetljiva na opasnosti od klimatskih promjena.
- Nedostatak pripremljenosti za opasne pojave u sektoru.

Sažeti pregled nalaza o ranjivostima i rizicima

Sektor voda

Najvažniji nalazi:

- Nedostatak podataka o međusektorskoj saradnji.
- Nedostatak održavanja, planiranja i zaštićenih zona.
- Dostupnost vode tokom ljeta utiče na ključne sektore.
- Češće poplave na primorju i u unutrašnjosti i loš kvalitet vode, što utiče na ekosisteme, infrastrukturu, domaćinstva, poljoprivredu i turizam.
- Krčenje šuma i poljoprivreda utiču na kvalitet vode i njenu dostupnost i povećavaju sedimentaciju/ eroziju.
- Manjkavi sistem upravljanja vodama sa slabim kapacitetima za smanjenje rizika.
- Lokalno stanovništvo sa dobrim poznavanjem prilagođavanja zasnovanog na ekosistemima.

SEKTOR TURIZMA

Padavine

Temperatura

Porast
nivoa
mora

Smanjenje
godišnjih
padavina

Povećanje
broja dana
> 40mm

Porast
godišnjih
temperatura

Oluje

Plavljenje
priobalnog
područja

Veća
opasnost
od odrona i
klizišta

Veća
opasnost
od poplava

Manje
količine
snijega

Toplotni
talasi

Povećanje
temperature
mora

Šumski
požari

Kratka
turistička
sezona

Niz
mogućnosti
u pogledu
proizvoda

Klimatske
promjene
i događaji

Izloženost

Osjetljivost

Kapaciteti za
prilagođavanje
(negativni)

Kapaciteti za
prilagođavanje
(pozitivni)

Primarni
uticaj

Sekundarni
uticaji

Rizici/
Ranjivosti

Loša
kanalizacijska
infrastruktura

Nedostatak
sistema za
rano
upozorenje

Veća
potrošnja
energije
tokom ljeta

Veća
potrošnja
vode
tokom ljeta

Skijališta
ispod
2000m

Osetljiva
staništa

Nedostatak
prostornog
planiranja
osjetljivog na
klimatske
promjene

Erozija
plaža

Šteta na
saobraćajnoj
infrastrukturi

Šteta po
kulturno
naslijeđe

Energetska i
vodovodna
infrastruktura

Šteta po
staništa

Invazivne
vrste /
otrovne

Krčenje
šuma

Neravnomjerna
distribucija
turizma

Rodne
razlike

Nepostojanje
klimatskih
politika u
turizmu

Nepripremljenost
za opasnosti

Slabi kapaciteti
za
prilagođavanje

Nedostatak
podataka

Zagađenje
primorskog
područja

Visoka
zavisnost od
sektora
primorskog
turizma

Visoki troškovi i
manja
konkurentnost

Dostupnost
vode i
energije

Niži prihodi i
manja
zaposlenost
na sjeveru

Uticaj na
mogućnosti za
prirodni
turizam visoke
vrijednosti

Skraćena
skijaška
sezona

Veći troškovi
i manji obim
usluga u
turizmu

Rodne
razlike u
formalnoj
zaposlenosti

Neformalna,
neregistrovana
zaposlenost

Manja
privlačnost
turizma

Manja
zaposlenost
u turizmu

Nalazi o ranjivosti i riziku – POTREBNE ULAZNE INFORMACIJE

Angažovaćemo zainteresovane strane iz sektora u narednim nedeljama, u pripremi za te sastanke, za koje bismo želeli da razmotrite sledeće za vaš sektor:

- Q1** • Sa kojim se od nalaza/rizika slažete, a sa kojim se ne slažete? Da li su njihovi ključni rizici koji nisu identifikovani?
- Q2** • Koji su najvažniji rizici/i u sektoru na koji NAP treba da se fokusira? Izaberite prva tri.
- Q3** • Kako rodne dimenzije i povezane nejednakosti pogoršavaju te rizike?

Poslaćemo vam kompletnu listu ključnih nalaza, uključujući lance uticaja svakog sektora

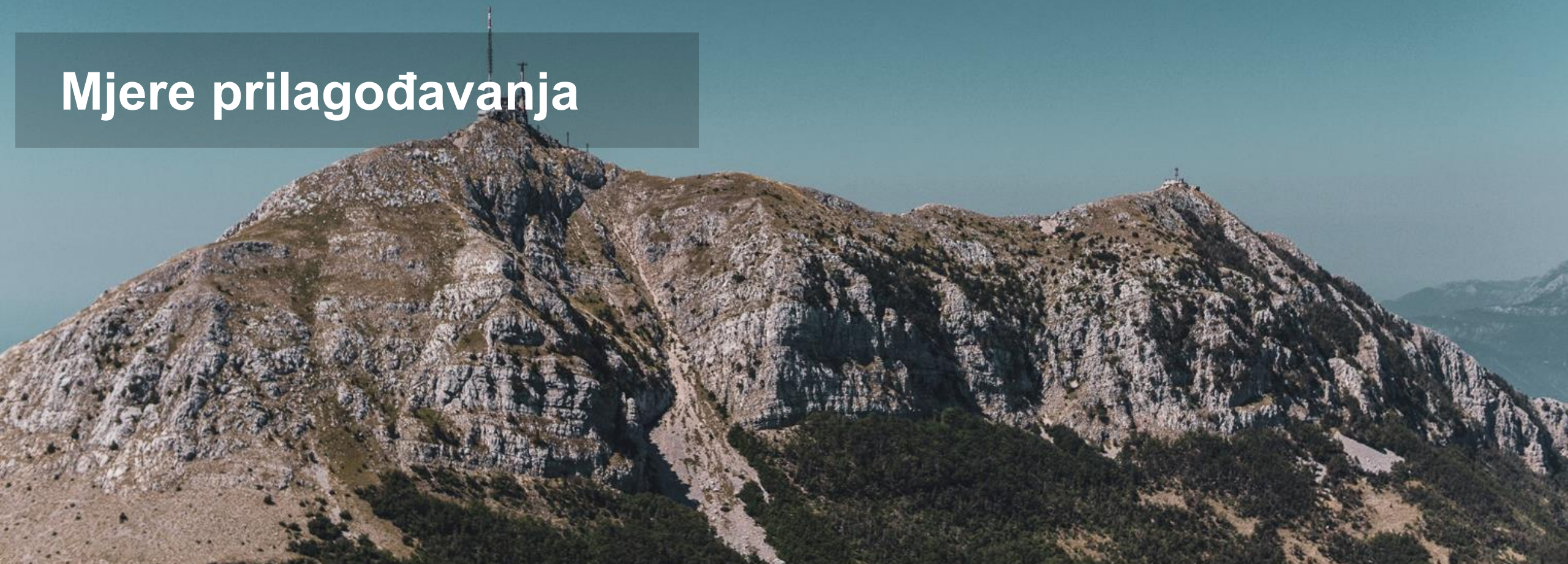
Pitanja?

NAP project

Enhancing Montenegro's capacity to integrate climate change risks into planning
Unapređenje kapaciteta Crne Gore za integrisanje rizika od klimatskih promjena u planiranje

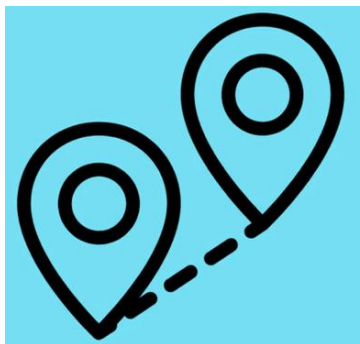

Mjere prilagođavanja

Kako smanjiti klimatske rizike

Smanjenjem **izloženosti** određenim opasnostima

Izloženost porastu nivoa mora i sve jačim olujama

- Odbrana od poplava, promjena lokacije, obnova močvarnih područja kao tampon zona za zaštitu stanovništva od poplava.

Smanjenjem **osjetljivosti** ljudi i/ili imovine

Osjetljivost na ekstremne temperature, jake vjetrove i buku

- Promjena vrste usjeva, promjena načina rada, promjena infrastrukture

Povećanjem **kapaciteta za prilagođavanje** ljudi i/ili imovine

Kapacitet receptora za prilagođavanje

- Planiranje upravljanja zemljištem, mehanizmi osiguranja, mreže podrške, institucionalni okviri koji daju podršku, sistemi ranog upozorenja

Odabir mjera prilagođavanja

Izrada detaljnog akcionog plana za smanjenje klimatskih rizika je od ključnog značaja da se:

1. negativni uticaji klimatskih promjena svedu na prihvatljiv nivo i smanje rizici.
2. iskoriste sve pozitivne mogućnosti koje proizilaze iz klimatskih promjena.

Postoji i niz kategorija mjera za prilagođavanje: **Javne politike, Razvoj kapaciteta i jačanje institucija, Istraživanje, Tehničke mjere.**

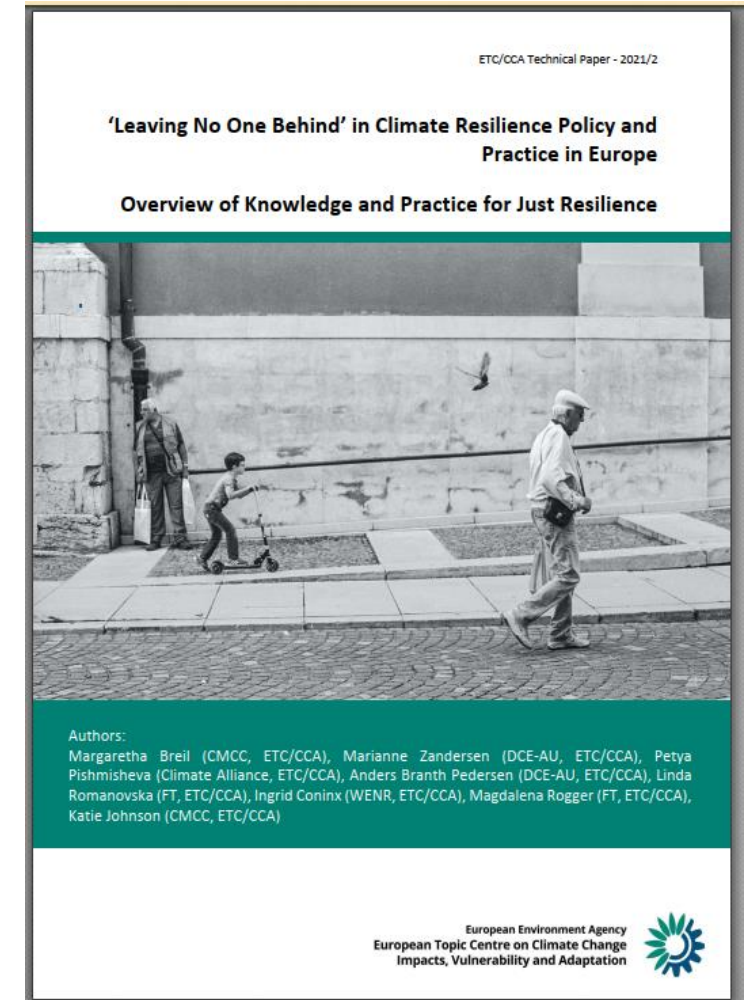
Planiranje prilagođavanja treba da obuhvati detalje o tome **kako i kada** treba preduzeti specifične mjere prilagođavanja, uključujući detalje o tome **ko** je odgovoran za njihovu implementaciju. Za izradu ovog akcionog plana važno je prvo identifikovati različite potencijalne opcije prilagođavanja, a zatim utvrditi koje su od njih prioritetne.

Vrste mjera adaptacije

Sive mjere	Zelene mjere	Meke mjere
		
Retrofit zgrada	Sadnja drveća	Stvaranje znanja i obuka
Izgradnja poplavnih zidova	Rešenja za održivu drenažu	Bolje strateško planiranje
Povećati kapacitete sistema za navodnjavanje	Prirodni sistemi za zadržavanje vode	Mehanizmi osiguranja

Transformativna adaptacija i „Pravedna otpornost“

- Strategija prilagođavanja EU uvodi pojam „pravedne otpornosti“, a fokus na „postizanje otpornosti na pravedan i pošten način je od suštinskog značaja kako bi se koristi od klimatske adaptacije široko i ravnopravno podijelile“
- Oni koji su najugroženiji na klimatski rizik i katastrofe su uglavnom iz marginalizovanih i nedovoljno zastupljenih grupa.
- Osiguravanje participativnog procesa NAP-a koji uključuje ove grupe u donošenju odluka i implementaciji je ključno za obezbjeđivanje otpornosti na svim nivoima i ravnomjerno dijeljenje koristi.
- Inkluzivan proces omogućava da se uhvati u koštac sa osnovnim uzrocima ranjivosti na klimatske promjene, što je ključni element transformativne adaptacije.

Primjeri kako smanjiti klimatske rizike

Primjer iz turizma: Turizam zasnovan na zajednici kao strategija za jačanje klimatske otpornosti u Butanu

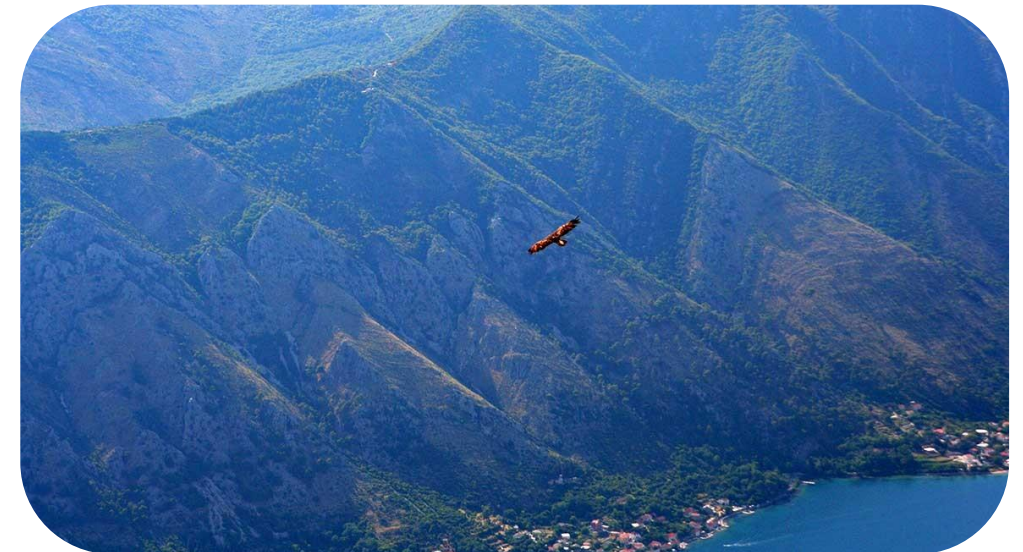
- Turizam zasnovan na zajednici u Butanu se promovirše da bi se smanjila zavisnost ruralnih zajednica na poljoprivredu, veoma ranjivih na klimatske rizike koji će se pogoršati sa klimatskim promjenama.
- Svaki projekat očuvanja sada mora da primijeni koncept turizma zasnovanog na zajednici.
- Jedan od najvećih projekata, „Butan za život“, koji se sprovodi do 2032. godine, je utvrdio ključne pokazatelje uspjeha za procjenu promocije ekoturizma i poslovnih modela zasnovanih na prirodi u svim zaštićenim područjima.

Izvor: održivi razvoj: razglednica iz Butana (2021). Dostupno na:
<https://www.ucl.ac.uk/bartlett/sustainable/news/2021/may/sustainable-development-postcard-bhutan>

Primjer iz turizma: Turizam zasnovan na zajednici kao strategija za jačanje klimatske otpornosti u Butanu

Ishodi i implikacije za Crnu Goru

- Promocija ekoturizma bi pomogla da se diversifikuju tokovi prihoda za ruralno stanovništvo koje se bavi poljoprivredom.
- Crna Gora treba da iskoristi svoju bogatu faunu i floru i postane središte ekoturizma sa niskim uticajem, a visoke vrijednosti. Angažovanje crnogorske mreže katuna za održivi turizam bi mogla da bude polazna tačka za ovu vrstu inicijative.
- Primorske zajednice, koje su u prvom planu kada su u pitanju klimatski rizici, bi naročito imale koristi od inicijativa u oblasti ekoturizma.

Izvor: Birdwatching - Discover Montenegro. Dostupno na:
<https://www.discover-montenegro.com/fauna/>

Primjer iz sektora voda: Integrisanje prilagođavanja na klimatske promjene u planiranje obalnog područja u Šibeniko-kninskoj županiji

- Obalni plan Šibensko-kninske županije u Hrvatskoj se fokusira na uticaj klimatskih promjena u obalnom području i na prilagođavanje promjenama čiji je cilja zaštita. Plan je koristio je Dinamičku integrisanu procjenu ranjivosti i uključivanje zainteresovanih strana da preporuči dva rješenja: (1) prilagođavanje klimatskoj varijabilnosti i promjenama, (2) ravnoteža između ruralnog i urbanog razvoja i poboljšanje turističke ponude.
- Obalni plan ima dva glavna dijela: prvo, viziju poželjne budućnosti za obalno područje županije i drugo, ključne politike upravljanja koje su potrebne za ispunjenje te vizije.

Source: Aerial views of Šibenik. Available at: <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/metadata/case-studies/integrating-climate-change-adaptation-into-coastal-planning-in-sibenik-knin-county-croatia>

Primjer iz sektora voda: Integrisanje prilagođavanja na klimatske promjene u planiranje obalnog područja u Šibenko-kninskoj županiji

Ishodi i implikacije za Crnu Goru

- Crnogorsko primorje je podložno ranjivosti, kao što se može vidjeti iz Trećeg nacionalnog izvještaja. Mogućnosti bi se mogle iskoristiti ako se sprovede prostorni plan područja mora koji povezuje ključne sektore kao što su vode, poljoprivreda i turizam.
- Obnova napuštenih slanih bazena kao što je Ulcinjska solana bi mogla da se pokaže kao dragocjena prilika za smanjenje rizika od poplava i nestašice vode, te poboljšanje biodiverziteta i turističkih mogućnosti.
- Proces koji okuplja lokalne i vladine zainteresovane strane pomaže u izgradnji kapaciteta zajednice za prilagođavanje na klimatske promjene. Time se stvara prilika za formiranje baze podataka o klimatskim promjenama, koja se može koristiti na različitim nivoima planiranja.

Source: Houses in Kotor, Montenegro (2017). Available at: https://unsplash.com/photos/b_e5K7B3MzQ

Studija slučaja poljoprivrede: Tajlandski poljoprivredni strateški plan o klimatskim promenama (ASPCC) 2017-2021

- Uticaj klimatskih promena na poljoprivredu Tajlanda je dvostruk: štetan je za izvoz hrane i poljoprivrednih proizvoda i utiče na glavnu osnovu prihoda mnogih ugroženih farmera.
- Poljoprivredni strateški plan o klimatskim promjenama (2017-2021), razvijen uz podršku programa NAP-Ag, fokusira se na 4 prioriteta CCA:
 - 1. Vodoprivreda
 - 2. Održivo upravljanje zemljištem
 - 3. Jačanje klimatske otpornosti farmera
 - 4. Jačanje mera za podršku sposobnosti farmera i preduzeća da se prilagode.

Summary of Thailand's Agriculture Strategic Plan on Climate Change (ASPCC) (2017-2021)

Vision: Thailand's agriculture has climate resilience and contributes to mitigate climate change problems under the sustainable development pathways.

Strategy 1: Database, knowledge, and technology – Collection, development, and building up databases, knowledge and technology to raise awareness of climate change.

Strategy 2: Adaptation Actions – Increasing the ability of farmers, farmers' institutions, and related businesses to adapt to climate change.

Strategy 3: Mitigation Actions – Contributing to reducing greenhouse gas emissions and developing an environmentally friendly growth model.

Strategy 4: Driving Mechanism – Strengthening the capacity of agriculture managers to cope with climate change.

Climate Change Adaptation Priorities:

Priority 1: Water management: i) Integrated and participatory water resource management; ii) increasing water use efficiency; iii) expanding irrigation areas; and iv) increasing number of farm ponds for water storage.

Priority 2: Sustainable Soil Management: i) Preventing soil degradation (such as planting cover crops, and crop rotation); ii) rehabilitating degraded soils (such as soil condition analysis and organic fertilizer promotion); and iii) optimising agricultural land use through agricultural zoning (by using agricultural-mapping tools).

Priority 3: Strengthening farmers' climate resilience: i) Climate change risk mapping for all main crops; ii) promoting climaterisk insurance (index-based insurance); iii) developing the climate-resilient index for the agriculture sector; iv) promoting integrated farming and sustainable agriculture (organic farming and New Theory Agriculture); v) promoting technology transfer on precision farming and biotechnology; vi) developing early warning systems (EWS) for agriculture sector; and vii) promoting market-based policies and economic incentive for climate action.

Priority 4: Strengthening measures to support farmers' and businesses' ability to adapt: i) Develop measures to compensate and support climate adaptation and resilience to farmers and businesses, and ii) strengthen measures, mechanisms, and institutional structure as appropriate.

Studija slučaja poljoprivrede: Tajlandski poljoprivredni strateški plan o klimatskim promenama (ASPCC) 2017-2021

Ishodi i implikacije za Crnu Goru

Source: *The MIDAS touch - Supporting Institutional and Agricultural Development in Montenegro*, The World Bank (2020). Available at: <https://www.worldbank.org/en/results/2020/10/11/supporting-institutional-and-agricultural-development-in-montenegro>

- Poljoprivreda je važan sektor Crne Gore i značajan izvor zapošljavanja za neke od najugroženijih segmenata društva.
- Crna Gora može preduzeti sličan proces za procjenu uticaja klimatskih promjena na poljoprivrednu proizvodnju i praksu i kreiranje intervencija i strategija prilagođavanja za izgradnju otpornosti sektora
- Kao što je Tajland, sveobuhvatni plan adaptacije će zahtijevati jačanje klimatske otpornosti farmera i obezbeđivanje alata, kapaciteta, svijesti i praksi za podršku njihovoj adaptaciji.

Studija slučaja u zdravstvu: Implementacija akcionog plana za toplotu i zdravlje

- Kao odgovor na visoke nivoe temperature u Severnoj Makedoniji, vlada je razvila i primijenila akcioni plan.
- Ovaj plan uključuje stvaranje:
- organ zadužen za izdavanje upozorenja
- usluga ranog upozorenja koja daje upozorenja 24-48 sati prije toplotnog talasa,
- aktivnosti informisanja o mjerama zaštite, dugoročnom planiranju i praćenju i evaluaciji.

Troškovi oštećenja zdravlja daleko nadmašuju troškove implementacije.

Source: A farmer plows a field at a village near Kumanovo, North Macedonia, On June 29, 2020, a few days after a heatwave, *Global Times* (2020). Available at: <https://www.globaltimes.cn/content/1193048.shtml>

Source: People cool off in the Cijevna river near Tuzi as a heatwave hits Montenegro, Marie Kauna (2017). Available at: <https://emtv.com.pg/lucifer-heat-wave-holds-italy-eastern-europe-in-fiery-grip/people-cool-off-in-the-cijevna-river-near-tuzi-as-a-heatwave-hits-montenegro/>

Ishodi i implikacije za Crnu Goru

- Toplotni talasi i očekivano povećanje temperatura u budućnosti predstavljaju veliki izazov za Crnu Goru.
- U pripremi zdravstvenog plana, moguće je prvo pilotirati specifične akcije zaštite od toplote kako bi se procenila njihova efikasnost.
- Crna Gora ima Plan zdravstvene adaptacije koji bi ovakva mjera mogla podržati i unaprijediti.

Studija slučaja EbA: Izgradnja otpornosti lagune Kunevain kroz adaptaciju zasnovanu na ekosistemu (EbA)

- Cilj projekta je rehabilitacija 2.000 m priobalnih dina unutar zaštićenog područja Kune-Vain sadnjom autohtonih biljnih vrsta otpornih na klimu.
- Ove aktivnosti sadnje takođe jačaju pešćane dine protiv erozije.
- Novi plimni kanal se gradi kako bi se omogućila razmena vode između lagune i mora. Projekat takođe povećava kapacitet za sprovođenje EbA mera u budućnosti obučavanjem najmanje 30 vladinih službenika i 250 članova lokalne zajednice.

Source: Kune Vain Tale natural park, Joergsam (Unspecified). Available at: <https://mapcarta.com/W538922409>

Eb Studija slučaja EbA: Izgradnja otpornosti lagune Kunevain kroz adaptaciju zasnovanu na ekosistemu (EbA)

Source: The signature species Ulcinj Salina, the greater flamingo and the Dalmatian pelican, Montenegro travel agency (Unspecified). Available at: <http://www.adria.travel/nature-park-ulcinj-salina/>

Ishodi i implikacije za Crnu Goru

- Crna Gora i Albanija su izložene sličnim klimatskim opasnostima kao što su povećanje temperature, smanjenje padavina i porast nivoa mora izazvan klimatskim promjenama.
- EbA može obezbijediti crnogorskim primorskim zajednicama niz zajedničkih koristi kao što su sredstva za život, ublažavanje klimatskih uticaja i pristup vodi i poboljšanja blagostanja.
- Ulcinjska solane, pomenute u studiji slučaja o vodama, posjeduju slične attribute laguni Kune-Vain koja bi imala koristi od EbA s obzirom na njene implikacije na vodu, turizam i biodiverzitet.

Studija slučaja rodni pitanja: Uključivanje rodne ravnopravnosti u španski nacionalni plan adaptacije (PNACC) 2021-2030.

- Španski nacionalni plan adaptacije (PNACC) 2021-2030 uključio je uvođenje rodne ravnopravnosti među svoja pitanja koja se odnose na pravednu otpornost.
- Identifikovane su specifične linije delovanja:
- Prikupiti podatke razvrstane po polu o izloženosti klimatskim promjenama, ranjivosti i uticajima i razviti specifične indikatore.
- Razmatranje rodni razlika u smislu pristupa informacijama i obuci, percepcije rizika, ponašanja u životnoj sredini i životnog stila.
- Žene se smatraju aktivnim akterima promena.

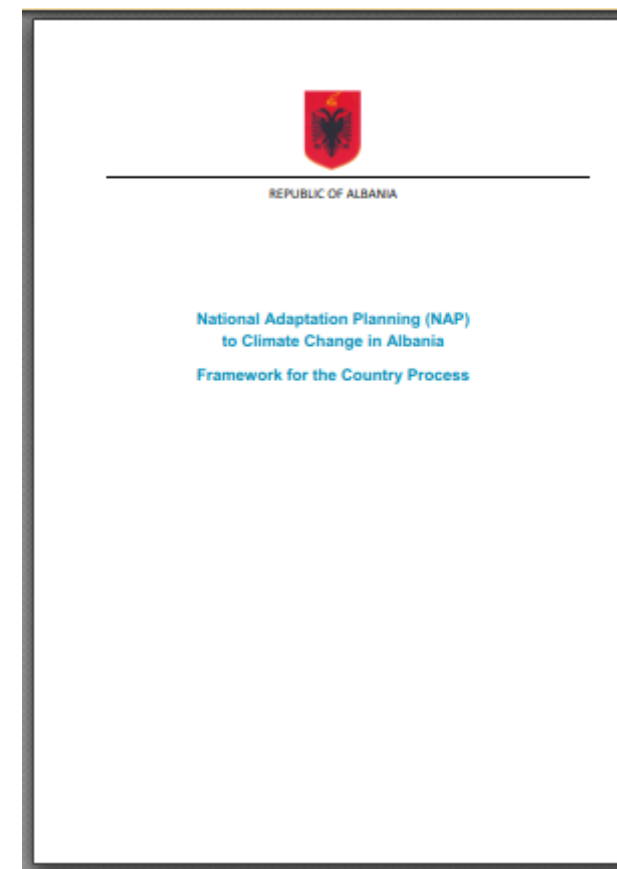

Source: *Introducing gender mainstreaming*, European Institute for Gender Equality (Unspecified). Available at: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gender-institutional-transformation/step-8-introducing-gender-mainstreaming>

Primjeri drugih nacionalnih planova adaptacije – Albanija

Država je izradila NPA u bliskoj saradnji sa nadležnim ministarstvima i sa vodećom ulogom Ministarstva turizma i životne sredine, u okviru Međuministarske radne grupe za klimatske promjene, koju je formirao premijer Albanije, u periodu od 2015. do 2016. godine. Proces izrade je dobio podršku GIZ-a, UNDP-a i EU. Radni proces je osigurao vlasništvo i učešće svih relevantnih zainteresovanih strana u skladu sa Tehničkim smjernicama UNFCCC za NPA. Ove smjernice, koje su iste kao i za NPA Crne Gore, zasnovane su na sljedeća četiri koraka:

- 1) utvrditi polaznu osnovu i utvrditi rješenja za nedostatke**
- 2) izrada NPA**
- 3) strategija implementacije**
- 4) izvještavanje, monitoring i pregled**

Primjer prioritetne mjere za prilagođavanje iz Albanije

Prioritetna aktivnost br. 10 : Promovisati implementaciju Strategije za prilagođavanje sektora zdravstvene zaštite

Obrazloženje / Ciljevi / Indikatori

Cilj 1: Implementacija odabranih zdravstvenih mjera od značaja za uticaj klimatskih promjena je unaprijeđena

Značajni elementi i rokovi za prioritetnu aktivnost

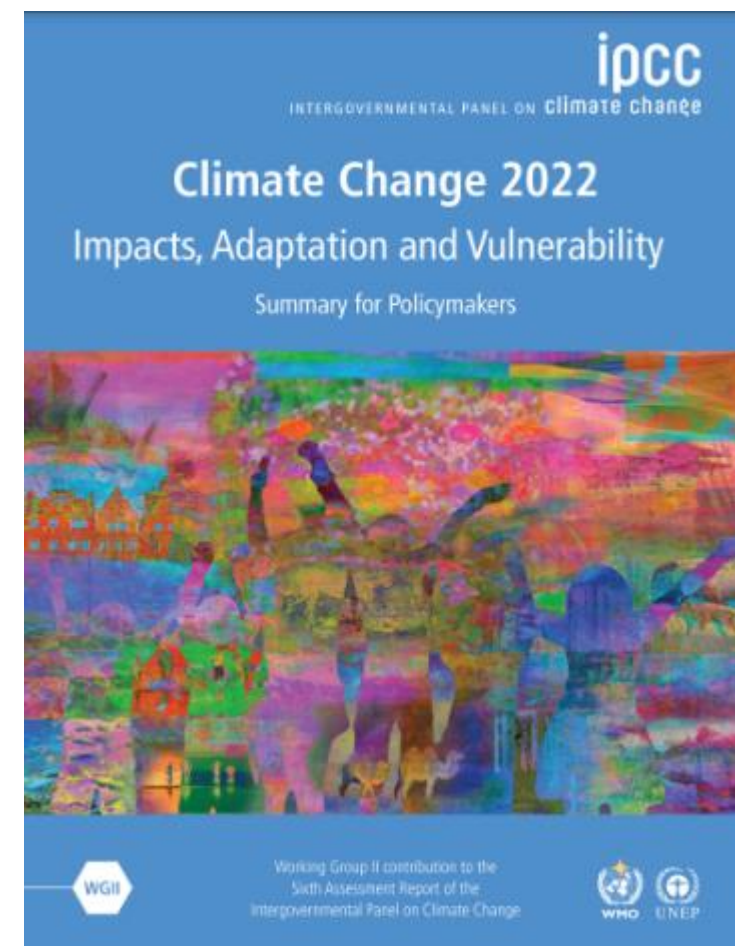
1. Svijest javnosti o uticaju klimatskih promjena na zdravlje
2. Pripremljenost za ekstremne vremenske pojave povezane sa klimatskim promjenama
3. Klimatske promjene i bolesti koje se prenose vektorima

Zašto je NAP kritičan za Crnu Goru

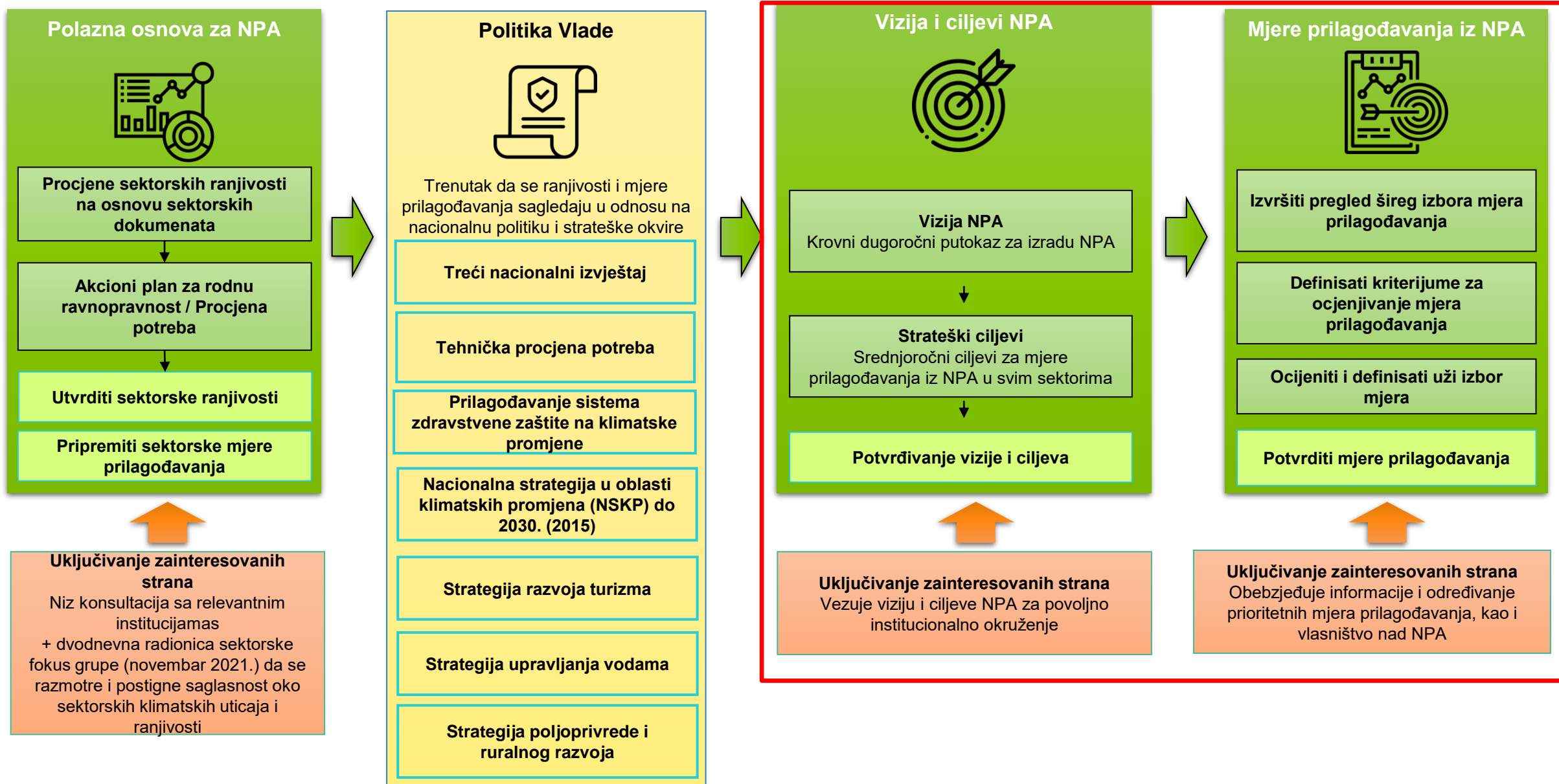
- Iako postoji niz značajnih strateških dokumenata koji su potrebni da bi se olakšala integracija prilagođavanja klimatskim promjenama, na holistički način, u politike, programe i planiranje na različitim nivoima vlasti. Potrebno je da se izgradi otpornost na nivou koji odgovara pretnji sa kojom se zemlja suočava. Rješavanje uticaja klimatskih promjena u Crnoj Gori, robusniji pristup
- Nacionalni plan adaptacije (NAP) je zamišljen kao takav instrument politike, koji bi povezao međunarodne sporazume i znanja sa nacionalnom politikom i izložio konkretne mjere vezane za ključne ranjivosti u sektoru poljoprivrede, vode, turizma i zdravstva, a istovremeno nastojeći da unaprijedi tematske oblasti kao što su rodna ravnopravnost i prilagođavanje zasnovano na ekosistemima, koje su potrebne za ublažavanje klimatskih rizika i za rešavanje pokretača ranjivosti.
- U suštini, NAP nastoji da bude holistički, inkluzivan, koherentan, proaktivan pristup klimatskoj adaptaciji u Crnoj Gori.

Hitnost međunarodnog planiranja prilagođavanja klimatskim promenama

- Zagrijevanje od 1,5°C, sada je skoro izvesno, sa mogućim 2°C
- Povećanje donosi višestruke klimatske opasnosti i predstavlja višestruke rizike za ekosisteme i ljude
- Nivo rizika zavisiće od naše sposobnosti da se prilagodimo klimatskim promjenama i smanjimo ranjivost i izloženost njima
- Zemlj širom sveta pojačavaju napore za prilagođavanje klimi kako bi osigurale da smanje ranjivost na uticaje neizbežnih klimatskih promjena.
- Crna Gora treba da se fokusira na prilagođavanje kako bi osigurala zaštitu zajednica, infrastrukture i vitalnih ekosistema.
- UNDP podržava niz zemalja u njihovom planiranju adaptacije kroz njihovo nacionalno planiranje adaptacije

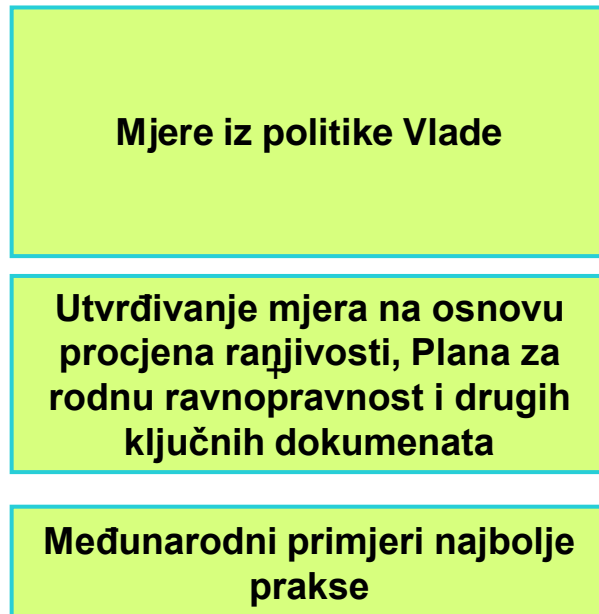

Proces izrade NPA i aktivnosti tokom radionice

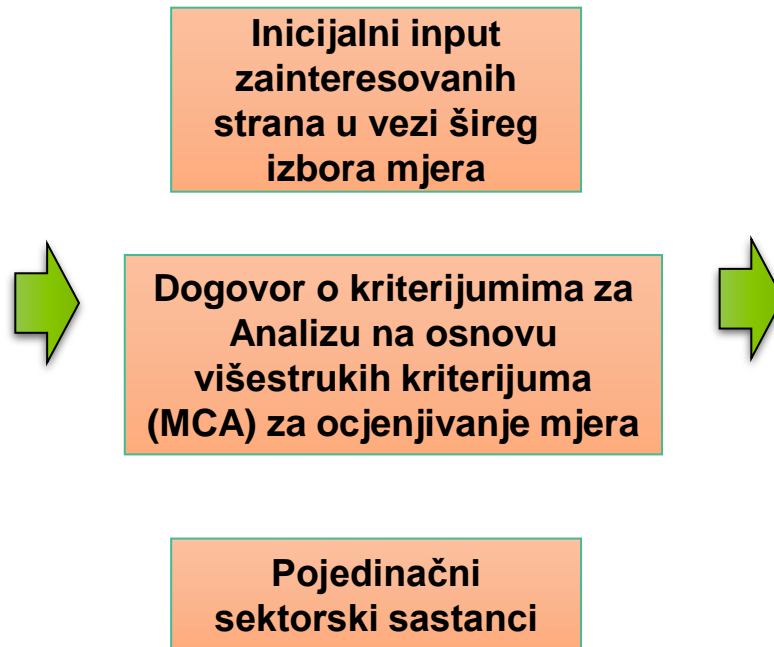

Odabir mjera prilagođavanja za NPA Crne Gore

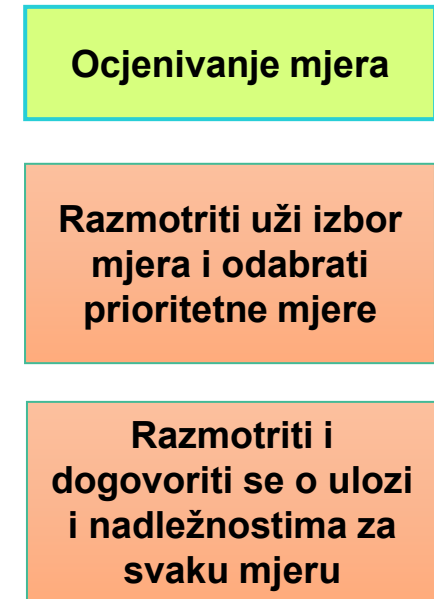
Širi izbor

Uži izbor

Odabir

Vodi tim za izradu NPA

Vode ključne zainteresovane strane

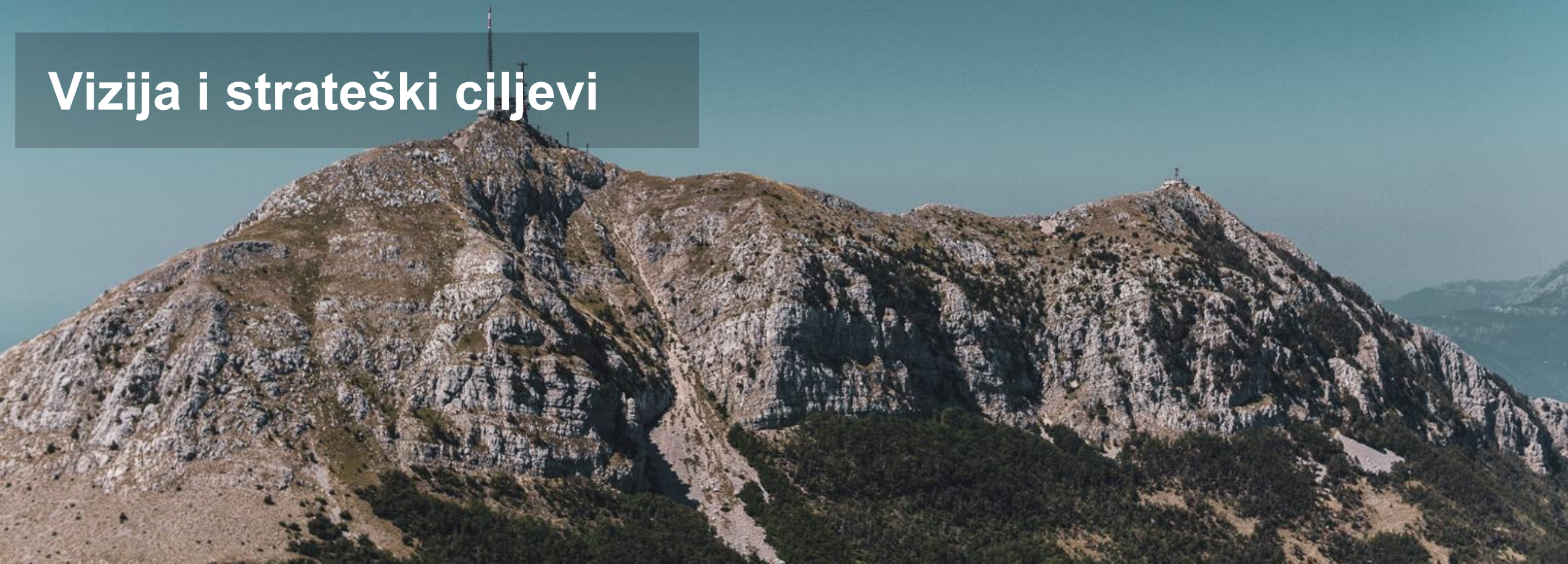
Pitanja?

NAP project

Enhancing Montenegro's capacity to integrate climate change risks into planning
Unapređenje kapaciteta Crne Gore za integrisanje rizika od klimatskih promjena u planiranje

Vizija i strateški ciljevi

Nacrt vizije NAP-a za Crnu Goru

- Doprineti održivom društvu otpornom na klimatske promjene počevši od sektora zdravstva, poljoprivrede, turizma i vode, prije nego što se obim proširi na dodatne sektorske i lokalne nivoe.
- Poboljšati efikasnu i inkluzivnu raspodjelu resursa i donošenje odluka kako bi se osiguralo da se koristi prilagođavanja ostvaruju za sve zajednice oslanjajući se na principe i pristup Just Resilience kako se „niko ostavi iza sebe (leave no one behind“.
- Izgraditi i razviti kapacitete za razmjenu znanja, koordinaciju za uspješno planiranje zasnovano na dokazima, implementaciju i praćenje širokog spektra mjera prilagođavanja.

Nacrt strateških ciljeva – Poljoprivreda

- Prikupljanje i upravljanje podacima visoke rezolucije zasnovano na međusektorskoj saradnji što rezultira miješanjem naučnog i lokalnog znanja za poboljšano planiranja i predviđanja u sektoru zasnovano na dokazima.
- Izgradnja kapaciteta zainteresovanih strana za prilagođavanje klimatskim promjenama što rezultira uključivanjem adaptacije u politike, poboljšanim kapacitetom za predviđanje, praćenje i procjenu klimatskih rizika kako bi se obezbedio otporan sistem proizvodnje hrane.
- Dizajniranje i implementacija adaptivnih poljoprivrednih praksi koje rezultiraju održavanjem prinosa, diversifikacijom, očuvanjem zemljišta, vode i usluga ekosistema.

Nacrt strateških ciljeva – Zdravlje

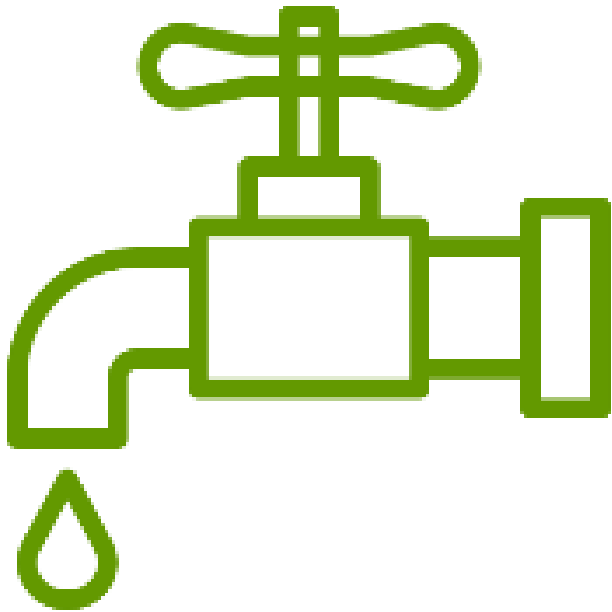
- Prikupljanje i upravljanje podacima u visokoj rezoluciji za planiranje zasnovano na dokazima i procjenu specifičnih ranjivosti koje vodi ka ciljanim mjerama prilagođavanja radi smanjenja morbiditeta i mortaliteta koji se može izbjeći.
- Poboljšani ljudski i tehnički kapaciteti zdravstvenog sektora za pravovremeno planiranje i odgovor na klimatske opasnosti, sa posebnim fokusom na udaljene i marginalizovane i nedovoljno zastupljene grupe stanovništva
- Unaprijeđen pristup javnosti i svijest javnosti, posebno za ugrožene grupe, kako bi se smanjili rizici od povreda, bolesti i prerane smrti.

Nacrt strateških ciljeva – Turizam

- Poboľšati razumijevanje ranjivosti turizma na uticaje klimatskih promjena kroz praćenje, istraživanje i integraciju sa pružaocima podataka, kako bi se izgradila otpornost i adaptivni kapacitet industrije.
- Uspostavljanje/jaćanje višesektorskih koordinisanih pristupa i mehanizama koji bi ojačali spremnost za rano upozoravanje i planiranje na klimatske promene.
- Obuka i izgradnja kapaciteta za sve relevantne aktere u sektoru turizma za unapređenje znanja i veština za transformaciju turističkog sektora suočenom sa klimatskim promjenama i za dobijanje podrške u sprovođenju aktivnosti prilagođavanja.

Nacrt strateških ciljeva – voda

- Poboljšana baza znanja o vodnim resursima pruža osnovu za izgradnju kapaciteta i koordinisane međusektorske pristupe upravljanju vodama.
- Poboljšana otpornost sistema vodosnabdijevanja na klimatske promjene osiguravajući dostupnost vode za piće svim grupama stanovništva.
- Poboljšani kapaciteti za pripremu i odgovor na ekstremne hidrološke vremenske prilike kako bi se smanjile povrede, smrtni slučajevi i oštećenja infrastrukture.

Nacrt strateških ciljeva – Rod i jednakost

- Uvesti rod i ravnopravnost kao vodeći principi u procesu prilagođavanja klimatskim promenama.
- Podrška rodnim i ranjivim grupama kroz prikupljanje i praćenje raščlanjenih podataka.
- Obezbijediti planiranje i sprovođenje mjera prilagođavanja obuhvata predstavljanje i raspodelu beneficija ranjivim grupama

Razvoj vizije i strateških ciljeva – POTREBAN INPUT

U narednim nedeljama ćemo angažovati zainteresovane strane u vezi sa vizijom i ciljevima, u pripremi za te sastanke, za koje bismo želeli da razmotrite sledeće:

- Q1** • Da li se slažete sa vizijom i strateškim ciljevima?
- Q2** • Šta biste dodali ili promenili viziji i strateškim ciljevima?
- Q3** • Da li vizija obuhvata potrebe i ambicije Crne Gore iz Vaše perspektive?
- Q4** • Molimo da odredite prioritete strateških ciljeva za vaš sektor?

Pitanja?

NAP project

Enhancing Montenegro's capacity to integrate climate change risks into planning
Unapređenje kapaciteta Crne Gore za integrisanje rizika od klimatskih promjena u planiranje

Zaključci i sledeći koraci

NAP project

Enhancing Montenegro's capacity to integrate climate change risks into planning
Unapređenje kapaciteta Crne Gore za integrisanje rizika od klimatskih promjena u planiranje

